

AdvaCenter مرکز أدفا

מרכז אדוה

מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל

עובדים,
מעסיקים
ועוגת ההכנסה
הלאומית
דו"ח לשנת
2012

הוועד המנהל

פרופ' יוסי דהאן, יו"ר

גב' גילברט פינקל (מ.א.), גזברית

פרופ' איסמעיל אבו-סעד

ד"ר ניצה ברקוביץ

פרופ' יוסי יונה

פרופ' אורן יפתחאל

פרופ' יוברט לויין

פרופ' ריקי סויה

ד"ר יצחק ספורטא

פרופ' דני פילק

פרופ' רחל קלוש

פרופ' אורי רם

ועדת הביקורת

עו"ד עובדיה גולסטני

גב' רותי גור

צוות

מנהלת: ברברה סבירסקי

מנהל אקדמי: ד"ר שלמה סבירסקי

רכזת מחקר: אתי קונור-אטיאס

כלכלן: עדי סופר

חוקרת: עו"ד נוגה דגן-בוזגלו

חוקרת ורכזת, פורום נשים לתקציב הוגן: יעל חסון

רכזת מדיניות וממשל, פורום נשים לתקציב הוגן: ולריה סייגלשיפר

רכזת קהילתית: שירה פנחס

עוזרת מחקר: אריאן אופיר

מנהל הדרכה: ירון דישון

מנהלת משרד, אחראית קשרי עיתונות: מירה אופנהיים

עיקרי הדברים

בשנת 2012 ניכרו בישראל השפעות המשבר הכלכלי המתמשך באירופה, יעד הייצוא השני בגודלו של ישראל. שיעור הצמיחה - 3.1% - היה נמוך מזה של 2011 - 4.6% ומזה של 2010 - 5.0%. זהו אמנם שיעור צמיחה גבוה מן הממוצע בארצות המפותחות (1.3%), אלא שבארצות אלו התמ"ג לנפש גבוה יותר ואם חפצה ישראל להשתוות אליהן, עליה לצמוח בשיעור גבוה יותר.

מבחינת העובדים, הבשורה החיובית היא שיעור האבטלה הלא-גבוה במיוחד - 6.9%.

אולם בכל הנוגע לתיגמול העובדים עבור עבודתם, התמונה אינה מעודדת. חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית נותר כשהיה ב-2011: 62% - שיעור נמוך משמעותית מהשיעור שנרשם עשר שנים קודם לכן, ב-2002: 67%. חלקם של המעסיקים ("העורך התפעולי") דווקא עלה ב-2012 - ל-15%, השיעור הגבוה ביותר בעשור האחרון.

גם כאשר מדובר באחוזים בודדים, הסכומים הם משמעותיים: ב-2012, לדוגמה, עמדה ההכנסה הלאומית של ישראל על 788 מיליארד ש"ח. 1% מזה היה 7.88 מיליארד ש"ח. אילו עמד חלקם של העובדים בעוגה של 2012 על 67%, כפי שהיה בשנת 2002 (ולא על 62%, כפי שהיה בפועל), היו העובדים מקבלים ב-2012, כקבוצה, 39.4 מיליארד ש"ח נוספים. לצורך המחשה: אם נחלק את הסכום הזה בהיקף הכולל של כוח העבודה בישראל - ב-2012, כ-3.6 מיליון (לא כולל עובדים לא ישראלים שכאמור מייצרים הכנסה לאומית של ארצותיהם השונות; משנת 2012 המספר כולל חיילים בצבא קבע וסריר) - נמצא, כי באותה שנה עשויים היו כל עובד ועובדת לקבל, בממוצע, תוספת של 10,924 ש"ח, או כ-910 ש"ח לחודש; אלא שהתוספת הכוללת של 39.4 מיליארד ש"ח, במקום שתיפול בחלקם של העובדים, נפלה בחלקם של המעסיקים.

העשור האחרון היה טוב למעסיקים, פחות טוב לעובדים: בין 2002 ל-2012 גדלה ההכנסה הלאומית ב-46%, אך בעוד שחלקם של העובדים גדל ב-35%, חלקם של המעסיקים גדל ב-160%, לערך.

ועוד נתונים בולטים:

1. השכר החציוני מייצג עובדים רבים יותר מאשר השכר הממוצע. טוב היתה עושה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לו פירסמה גם אותו אחת לחודש.
2. בכל העשור האחרון, השכר החציוני לשכיר לא עלה על 63% מהשכר הממוצע לשכיר. ב-2010, כאשר השכר הממוצע (במחירי 2012) עמד על 9,484 ש"ח, השכר החציוני עמד על 5,806 ש"ח.
3. השתתפותם של התעשיינים הישראלים במימון התנאים הסוציאליים של עובדיהם נמוכה מזו של רוב הארצות המפותחות.
4. ב-2011, 25.8% מכלל השכירים במשק קיבלו שכר המוגדר על ידי ה-OECD כנמוך - 2/3 מן השכר החציוני במשק. חלקם של כלל מקבלי השכר הנמוך בעוגת ההכנסות של שכירים בישראל עמד באותה שנה על 8%. המאון העליון - 1% מן השכירים - קיבל באותה שנה חלק קטן אך במעט מעוגת ההכנסות - 6.4%.
5. עם מקבלי השכר הנמוך נמנו 34.7% מהנשים, 34.3% מן הערבים, 34% חסרי תעודת בגרות ו-26.8% מן העולים ממדינות חבר העמים.
6. ב-2012, התגמול הממוצע של מנכ"לים בתאגירי "תל אביב 100" ירדה, יחסית ל-2012; הירידה נרשמה בעיקר בכונסים ולא בשכר עצמו.

חלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים

ההכנסה הלאומית

ההכנסה הלאומית מוגדרת על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן ה"למ"ס) כך:

התוצר המקומי הגולמי, פחות ההכנסה (תמורה לעבודה והכנסה מרכוש) ששולמה לעובדים ולבעלי עסקים זרים הפועלים בישראל, בתוספת ההכנסות ששולמו לעובדים ולבעלי עסקים ישראליים בחו"ל.

ובמילים אחרות, ההכנסה הלאומית מוגדרת כסכום הכולל של ההכנסות של ישראלים, עובדים ומעסיקים, בין אם פעלו בישראל ובין אם פעלו בחו"ל. ההכנסות של עובדים ובעלי עסקים זרים הפועלים בישראל נחשבות חלק מן ההכנסה הלאומית של הארצות מהן באו.

הלמ"ס מערכנת באופן שוטף את נתוני ההכנסה הלאומית, שהם חלק מכלל החשבונות הלאומיים. לרוב, אין שינוי במגמות הכלליות, אך נתונים פרטניים שפורסמו השנה עשויים להיות שונים מאלה שפורסמו אשתקד.

ההכנסה הלאומית מורכבת מחלקם של העובדים, חלקם של המעסיקים ומסים נטו על ייצור מקומי ועל יבוא.

חלקם של העובדים

חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית מורכב משניים: תמורה לשכירים (נתוני הלמ"ס אינם מאפשרים הבחנה בין שכירים ישראליים העובדים בישראל ובין אלה העובדים בחו"ל) ותמורה ללא שכירים (עצמאים).

באשר לשכירים מחו"ל, ההכנסות שלהם אינן נכללות בהכנסה הלאומית. אנו החלטנו להציג את הנתון בכל זאת, כדי להראות את חלקם בעוגה: העובדים מחו"ל, "עובדים זרים" ופלטסינים, מהווים חלק נכבד מכוח העבודה הישראלי – לפי חישובים שונים, בין 8% ל-10%; אך כפי שניתן לראות בלוח שבעמוד 8, חלקם בעוגת ההכנסה הלאומית הוא קטן.

התמורה לשכירים כוללת את התשלומים הישירים (שכר ומשכורת) וכן את ההפרשות הסוציאליות של המעסיקים עבור העובדים לקרנות ולקופות כגון: קופות פנסיה ותגמולים, ביטוח לאומי וכיו"ב.

התמורה ללא שכירים (עצמאים) היא סכום שהלמ"ס גוזרת מתוך סכומים אחרים: מספר שעות העבודה של הלא-שכירים כפול השכר הממוצע לשעה בענף בו הם מועסקים במגזר העסקי.

חלקם של המעסיקים

חלקם של המעסיקים קרוי בלמ"ס "העודף התפעולי". הוא מחושב על ידי הפחתה מן התוצר המקומי של שני סכומים: (1) חלקם של העובדים ו-(2) המסים על הייצור המקומי. "העודף התפעולי" הוא ברובו של המגזר העסקי.

"העודף התפעולי" המוצג בלוחות שלהלן אינו כולל הכנסות מדירור; זאת, כדי להדגיש את התמורה שמקבלים המעסיקים מפעילות כלכלית יצרנית.

יש לציין כי "העודף התפעולי" המתקבל מוטה כלפי מטה: ראשית, הוא אינו כולל מענקי הון, המהווים כ-2% מהתוצר העסקי; שנית, בחברות פרטיות קטנות רושמים הבעלים חלק מהכנסותיהם כ"הכנסות משכר", ובכך הם מגדילים את חלקם של העובדים בעוגה הלאומית, במקום את זה של המעסיקים.

מסים נטו על ייצור מקומי ועל יבוא

חלקם של תשלומי המסים בעוגת ההכנסה הלאומית מורכב משניים:

הראשון, **מסים על ייצור מקומי** כולל תשלומי חובה שגובה הממשלה או הרשות המקומית על מוצרים כגון: מע"מ, מס קניה, מס דלק, מס רכוש, מס בולים, בלו מלט, מס מעסיקים ועוד.

השני, **מסים על יבוא** כולל מסים על יבוא אזרחי ו/או יבוא ביטחוני. עיקר ההוצאה בסעיף זה היא על תשלומי מע"מ, מכס ומס קניה שמקורם ביבוא אזרחי.

תשלומי המסים שמתקבלים משני הסעיפים הללו כוללים בתוכם את **התמיכות השוטפות** שמעניקה הממשלה ו/או הרשות המקומית לחברות השונות במשק. מלבד התמיכה השוטפת נכללות גם הלוואות שהממשלה נותנת לאותן חברות או יצרנים בתנאים מועדפים (למשל הלוואות מקרנות ייצוא). בחישוב חלקם של **המסים (נטו)** בתוך ההכנסה הלאומית מופחתת התמיכה השוטפת ואותן הלוואות.

ב־2012, חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה נותר כשהיה ב־2011 – נמוך משמעותית משהיה בתחילת העשור הקודם

ב־2012, חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית נותר ללא שינוי – 62%. חלקם של העובדים נמוך משמעותית משהיה בתחילת העשור הקודם: 69% ב־2001 ו־67% ב־2002. חלקם של המעסיקים ("העורף התפעולי") דווקא עלה והיה הגבוה ביותר בעשור האחרון – 15%.

רוב החלק הנותר כ־17% – הוא מסים המשולמים למדינה. במבט על פני כל העשור האחרון, מתברר כי הוא היה טוב למעסיקים הרבה יותר מאשר לעובדים.² אמנם, במהלך המשבר שפתח את העשור הקודם (פקיעת בועת ההיי טק והאינפליציה השנייה), חלקם בהכנסה הלאומית ירד מ־12% ב־2000 ל־8% ב־2002. אלא שבשנים 2003–2004 חזר חלקם של המעסיקים כמעט לרמתו הקודמת; יתרה מזאת, מכאן ואילך הוא המשיך לגדול וב־2012 הוא עמד על 15% – השיעור הגבוה ביותר בעשור הנוכחי.

עבור העובדים, העשור הנוכחי היה פחות טוב: ב־2002 עמד חלקם על 67%, בעוד שמאז שנת 2005 הוא עומד על 62%–63%, למעט, כאמור, 2008 – השנה בה פרץ המשבר הפיננסי העולמי.

גם כאשר מדובר בתגודות של אחוזים בודדים, הסכומים בפועל הם משמעותיים: ב־2012, לדוגמא, עמדה ההכנסה הלאומית של ישראל על 788 מיליארד ש"ח. אחוז אחד מזה היה 7.88 מיליארד ש"ח. אילו עמד חלקם של העובדים בעוגה של 2012 על 67%, כפי שהיה בשנת 2002 (ולא על 62%, כפי שהיה בפועל), היו העובדים מקבלים

2 בנק ישראל מציין בהקשר זה כי הפחתות המסים של העשור האחרון הגדילו את רווחי המעסיקים, במקום את הכנסות העובדים. ד"ר ח' שנת' 2011: 208. כמובן שסכום זה, לו אכן היה מתווסף להכנסותיו של ציבור העובדים הישראלי, היה מתחלק ביניהם באופן בלתי שוויוני, שהרי חלקם בעלי הכנסות גבוהות ואפילו גבוהות מאוד וחלקם בעלי הכנסות בינוניות והכנסות נמוכות.

ב־2012, כקבוצה, 39.4 מיליארד ש"ח נוספים. לצורך המחשה: אם נחלק את הסכום הזה בהיקף הכולל של כוח העבודה בישראל – ב־2012, כ־3.606 מיליון (לא כולל עובדים לא ישראלים, שכאמור מייצרים הכנסה לאומית של ארצותיהם השונות; משנת 2012 המספר כולל חיילים בצבא קבע וסדיר) – נמצא, כי באותה שנה עשויים היו כל עובד ועובדת לקבל, בממוצע, תוספת של 10,924 ש"ח, או כ־910 ש"ח לחודש.³ אלא שהתוספת הכוללת של 39.4 מיליארד ש"ח, במקום שתיפול בחלקם של העובדים, נפלה בחלקם של המעסיקים.

דרך נוספת להמחיש את העובדה שהעשור האחרון היה טוב למעסיקים ופחות טוב לעובדים היא, להשוות בין שיעור הגידול בהכנסה הלאומית ובין שיעור הגידול בהכנסתם של המעסיקים והעובדים: בין 2002 ל־2012 גדלה ההכנסה הלאומית ב־46% (מ־541,032 מיליון ש"ח ל־788,074 מיליון ש"ח, במחירי 2012), אך בעוד שהכנסת העובדים גדלה ב־35%, הכנסת המעסיקים גדלה ב־160% לערך.

התמונה המצטיירת מהנתונים הנ"ל אינה מבשרת טובות למשק ולחברה בישראל. היא מעידה על היחלשות מתמשכת של כוח המיקוח של העובדים והעובדות בישראל. הרווח שגורפים המעסיקים כיום עלול להתברר כהפסד עתידי של המשק ושל החברה הישראלית, שכן עובדים ועובדות המתקשים לקיים רמת חיים נאותה ולהנחיל לעצמם ולילדיהם הכשרה והשכלה נאותים, יתקשו להוות תשתית איתנה לפיתוח כלכלי ארוך טווח.

חלוקת ההכנסה הלאומית

2012-2002 • במחירי שוק, במיליוני ש"ח • במחירי 2012

2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	
788,074	763,044	735,249	703,174	692,228	696,162	658,207	616,299	574,424	540,272	541,032	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
489,879	472,673	461,062	442,274	450,268	442,041	417,778	388,637	370,905	358,429	363,987	1. חלקם של העובדים תמורה לעבודה לתושבי ישראל
452,779	436,275	423,909	406,782	413,594	404,981	379,734	355,335	341,145	329,758	337,516	תמורה מקומית לשכירים
51,331	49,770	49,305	47,910	48,824	47,833	47,790	43,120	40,207	41,489	41,544	תמורה מקומית לעצמאים
14,231	13,373	12,151	12,418	12,150	10,773	9,746	9,818	10,447	12,818	15,072	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
114,578	104,065	95,508	99,255	82,377	81,181	84,359	74,643	69,124	57,123	44,280	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
137,416	135,853	132,401	122,593	121,922	123,699	112,881	114,804	110,155	103,168	103,664	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערה: הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבונות לאומיים בלמ"ס, 24.3.2013.

חלוקת ההכנסה הלאומית

2012-2002 • במחירי שוק, באחוזים

2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך כל ההכנסה הלאומית במחירי שוק
62	62	63	63	65	63	63	63	65	66	67	1. חלקם של העובדים תמורה לעבודה לתושבי ישראל
57	57	58	58	60	58	58	58	59	61	62	תמורה מקומית לשכירים
7	7	7	7	7	7	7	7	7	8	8	תמורה מקומית לעצמאים
2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	3	פחות: תמורה לעובדים מחו"ל
15	14	13	14	12	12	13	12	12	11	8	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
17	18	18	17	18	18	17	19	19	19	19	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערה: הלוח אינו כולל הכנסות מקומיות מדירות בבעלות והכנסות מרכוש ויזמות בחו"ל. לכן הסך הכל אינו מסתכם ל-100%. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבונות לאומיים בלמ"ס, 24.3.2013.

חלוקת ההכנסה במגזר העסקי

במגזר העסקי, שבו בעיקר מיוצר "העודף התפעולי", חלקם של המעסיקים בעוגת ההכנסה גדול יותר מאשר בעוגת ההכנסה של כלל המשק (אותה ראינו בעמוד הקודם); בהתאם לכך, חלקם של העובדים קטן יותר. חלקם של העובדים בעוגת ההכנסה של המגזר העסקי, שעמד בתחילת העשור על 61%, ירד בהדרגה והגיע ב-2012 ל-57%. חלקם של המעסיקים, שעמד בתחילת העשור על כחמישית מעוגת ההכנסה של המגזר העסקי, גדל במהלך העשור והגיע לרבע.

חלוקת ההכנסה במגזר העסקי

2012-2002 • באחוזים מתוך התמ"ג העסקי, במחירי שוק

2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	תמ"ג עסקי במחירי שוק
57	58	58	57	60	59	58	57	57	59	61	1. חלקם של העובדים
49	50	50	49	52	51	50	49	49	50	52	תמורה לשכירים
8	8	8	8	8	8	9	8	8	9	9	תמורה לעצמאים
25	24	23	25	22	23	24	24	24	22	20	2. חלקם של המעסיקים עודף תפעולי מקומי למעט דירות בבעלות
18	19	19	18	18	18	17	19	19	19	19	3. מסים נטו על ייצור מקומי

הערה: בחלק מן העמודות הסכומים מסתכמים ליותר או פחות מ-100 בגלל עיגול המספרים. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו מגוף חשבונות לאומיים בלמ"ס, 24.3.2013.

על הירידה בחלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית - ישראל וארצות ה־OECD

הירידה בחלקם של העובדים בהכנסה הלאומית אינה ייחודית לישראל. לפי הדו"ח האחרון של ארגון ה־OECD, בין שנות ה־1990 הראשונות לשנות ה־2000 המאוחרות, חלקם של העובדים (השכירים) בהכנסה הלאומית של הארצות החברות בארגון ירד, בממוצע, מ־66.1% ל־61.7%⁴. בארצות אירופה, הירידה נבלמה מעט במהלך משבר החובות הנוכחי:⁵

ברוב הארצות, הירידה החלה באמצע שנות ה־1970. בכמה ציט הארצות שעבורן יש נתונים נמצא כי חלקם בהכנסה הלאומית של העובדים הצטמק בכ־10%, בממוצע.⁶ ירידה זו לא היתה אחידה בקרב כל קבוצות העובדים: בארצות ה־OECD עבורן יש נתונים, חלקו של המאון העליון של העובדים בעוגת הכנסה הלאומית גדל בממוצע מ־6.7% באמצעות שנות ה־1970 ל־10.3% באמצעות שנות ה־2000.⁷ לעומת זאת, חלקם של בעלי ההכנסות הנמוכות התכווץ.⁸ יש לציין כי בחישוב חלקו של המאון העליון בולט הגידול בהכנסות של מאון זה משכר - עדות, בין השאר, לקפיצה שנרשמה בעשורים האחרונים בתגמול המנהלים הבכירים של התאגידים הגדולים בארצות המערב, כולל ישראל.

חוקרי ה־OECD מצאו כי כאשר מנכים את הכנסותיהם של אנשי המאון העליון מכלל הכנסות העובדים, הירידה בחלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית נהיית תלולה עוד יותר.⁹

OECD Employment Outlook	4
2012, עמ' 110.	
שם: 147.	5
שם: 113.	6
שם: 115.	7
שם: 110.	8
שם: 115-116.	9
שם: 110.	10
שם: שם.	11
שם: שם.	12
שם: 111.	13
שם: 112.	14
שם: 112.	15

הדו"ח של ארגון ה־OECD מונה מספר סיבות לירידה בחלקם של העובדים בהכנסה הלאומית: פיתוחים טכנולוגיים שאיפשרו העלאה של הפריזון ובו בזמן ייתרו העסקה של חלק מן העובדים;¹⁰ עלייה בכוח המיקוח של המעסיקים עקב תהליכי הגלובליזציה, המאפשרים לשנע קווי ייצור מארץ לארץ;¹¹ הפרטה של תאגידים ממשלתיים;¹² היחלשות האיגודים המקצועיים והצטמקות שורותיהם.¹³

האם זה צריך להדאיג את הממשלות? עקרונית, ירידה בחלקם של העובדים בעוגת ההכנסה הלאומית אינה מלמדת בהכרח על ירידה בשכרם, שכן אם הדבר מתרחש תוך כדי צמיחה משמעותית, רמת החיים של העובדים אינה חייבת להיפגע. אלא שקיימות ראיות רבות לכך שהירידה בחלקם של כלל העובדים בהכנסה הלאומית היתה מלווה בהקצנת האי שוויון בכל ארץ ואפילו בתוך כל ענף כלכלי: הירידה בחלקם של העובדים משתקפת בעיקר בירידה בחלקם של בעלי ההכנסות הנמוכות, בעוד שחלקו של המאון העליון דווקא גדל בתקופה הנדונה.¹⁴

חוקרי ה־OECD מזהירים שהגידול באי שוויון - הצטמקות חלקם בעוגת ההכנסה הלאומית של בעלי ההכנסות הנמוכות במקביל לגידול חלקו של המאון העליון - טומן בחובו סכנה ללכידות החברתית וגם סכנה כלכלית: של ירידה בביקושים המקומיים עקב ירידה בכוח הקנייה של חלק גדול מן העובדים.¹⁵

השכר הממוצע יוצר תמונה מטעה של מערכת השכר בישראל; השכר החציוני מייצג טוב יותר את השכר של מרבית הישראלים¹⁶

הנתון העיקרי על השכר בישראל המדווח באופן סדיר באמצעי התקשורת הוא השכר הממוצע במשק למשרת שכיר. זהו נתון המתפרסם באופן שוטף, אחת לחודש, על ידי הלמ"ס. השכר הממוצע נחשב לנתון המסמן את מצב המשק ואת רמת החיים: כאשר הוא יורד נתפס הדבר כסימן להאטה כלכלית ולירידה ברמת החיים של האוכלוסייה; כאשר הוא עולה נתפס הדבר כסימן לצמיחה ולעלייה ברמת החיים. אילו היה השכר הממוצע במשק עולה כתוצאה מעלייה בריזומנית בשכרם של כל השכירים או של רובם, הוא אכן היה מצביע על עלייה כללית ברמת החיים. אלא שהשכר הממוצע עשוי לעלות גם כאשר שכרם של 99% מהשכירים עולה מעט, או שאינו עולה כלל – אבל שכרם של מיעוט קטן של שכירים – למשל, המאון העליון – גדל מאוד. זה אכן מה שקרה בישראל בעשור האחרון: בעוד שהשכר של רוב השכירים כמעט ולא השתנה, שכרם של מנהלי התאגידים הגדולים במשק גדל בממוצע פי 2.7¹⁷. אמנם מדובר בקבוצה קטנה מאוד – אלא ששכר כל אחד מחבריה עשוי להגיע למאות אלפי שקלים בחודש, ודי בכך כדי להעלות את הממוצע הארצי. מכל הבחינות הללו, השכר החציוני במשק מייצג טוב יותר את ההכנסה ואת רמת החיים של רוב הישראלים. טוב היה אילו הלמ"ס ואמצעי התקשורת היו מדווחים באופן סדיר על השכר החציוני במקום על השכר הממוצע, או אילו דיווחו על שני הנתונים זה לצד זה.

מהו השכר הממוצע במשק ומהו השכר החציוני?

הבה נדמיין מצב בו אנו מעמידים את כל העובדות והעובדים במשק בשורה אחת, לפי גובה השכר שלהם: בקצה האחד של השורה נציב את העובד/ת בעל/ת השכר הגבוה ביותר, בקצה השני את העובד/ת בעל/ת השכר הנמוך ביותר. השכר הממוצע הוא הנתון המתקבל כאשר אנו סוכמים את השכר של כל אחד ואחת מן העובדים והעובדות העומדים בשורה ומחלקים את הסכום שהתקבל במספר העובדים והעובדות העומדים בשורה. השכר החציוני הינו השכר של העובד או העובדת הנמצאים בדיוק באמצע השורה. אזי, מחצית מהעומדים בשורה מרוויחים יותר מהחציון ומחצית פחות ממנו.

16 כל נתוני השכר במסמך זה מתייחסים לשכר ברוטו. סבירסקי, שלמה ואתי קונור-אטיאס, תמונת מצב חברתית 2011. תל אביב: מרכז אדוה. ד"ר נתית גור-גרשגון מצאה כי בין השנים 2003-2011 שכר הבכירים בחברות הציבוריות הנסחרות במדד תל אביב 100 עלה ביותר מפי 2 (ד"ר נתית גור-גרשגון, הרשות לניירות ערך, מצגת, "שכר בכירים בחברות ציבוריות 2003-2011").

שלושה גופים רשמיים מפרסמים נתוני שכר

בישראל יש שלושה גופים המפרסמים נתוני שכר: (1) הלמ"ס; (2) המוסד לביטוח לאומי; (3) מינהל הכנסות המדינה. הלמ"ס מפרסמת רק את הממוצע. המוסד לביטוח לאומי ומינהל הכנסות המדינה מפרסמים הן את הממוצע והן את החציון.

1. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

הלמ"ס מפרסמת שני ממוצעים: השכר הממוצע למשרת שכיר וההכנסה הממוצעת לשכיר/ה – שניהם של שכירים. השכר מתייחס לתמורה ששכירים מקבלים עבור עבודתם, ואילו ההכנסה מתייחסת להכנסות של הפרט, מכל מקומות העבודה וממקורות אחרים – קצבאות הביטוח הלאומי, הכנסות מהון, הכנסות מהשכרת דירה וכיו"ב.

שכר ממוצע למשרת שכיר

אחת לחודש מפרסמת הלמ"ס את מה שקרוי **השכר הממוצע במשק**. למעשה זהו "שכר חודשי ממוצע למשרת שכיר". משרת שכיר היא יחידת תעסוקה עבורה שולם שכר. כיוון שעובד/ת אחד/ת עשוי/ה להיות מועסק/ת במספר מקומות, מספר "משרות השכיר" גדול ממספר השכירים. השכר הממוצע מתקבל על ידי סכימה כלל השכר במשק וחלוקתו במספר משרות השכיר.

הלמ"ס מקבלת נתונים ממספר מקורות: מרשם העסקים של הלמ"ס, המבוסס על מקורות מינהליים; קובץ המעסיקים של המוסד לביטוח לאומי; וקובץ העוסקים של מס ערך מוסף. נתוני הלמ"ס מכסים כ-60% מסך כל משרות השכירים¹⁸.

הכנסה ממוצעת

הלמ"ס מפרסמת גם נתונים על ההכנסה הממוצעת, הן של משקי בית (עבור מי שמוגדר/ת כ"ראש משק הבית") והן של שכירים/ות. הנתונים מתייחסים להכנסה מכל המקורות: כל המשרות, כל התוספות – ביגוד, הבראה, שעות נוספות; והכנסות שלא מעבודה – קצבאות הביטוח הלאומי, הכנסות מהון ומשכר דירה וכיו"ב. החל מ-2012 מתקבלים הנתונים מסקר הוצאות משקי הבית, הנערך אחת לשנה¹⁹.

שכר חציוני

הלמ"ס אינה מפרסמת נתונים על שכר חציוני וגם לא על הכנסה חציונית. חוקרים המעוניינים בכך יכולים לחשב זאת בעצמם – כך נהגנו אנו.

18 הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2012: 546.

19 הנתונים לשנת 2012 יתפרסמו באוקטובר 2013.

2. המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי הינו הגוף הרשמי היחיד בישראל המפרסם, בנוסף על השכר הממוצע, גם את השכר החציוני. הנתון נחוץ לו כדי לחשב את קו העוני, המוגדר כשכר נמוך מ-50% השכר החציוני.

המוסד לביטוח לאומי מחשב את כלל הכנסותיו משכר ומשכורת של הפרט מעבודה שכירה, זאת אומרת, מכל משרות השכיר שלו.²⁰ מבחינה זאת נתוני השכר שלו משקפים טוב יותר מאלה של הלמ"ס את הכנסותיהם של שכירים בישראל.

3. מינהל הכנסות המדינה

מינהל הכנסות המדינה במשרד האוצר הוא הגוף הרשמי השלישי המפרסם נתוני הכנסות - אמנם כלל הכנסות הפרט ולא רק הכנסות משכר. בניגוד ללמ"ס ולמוסד לביטוח לאומי, שנתונייהם מבוססים על מדגמים רחבים (הלמ"ס) או על תלושי שכר של כלל השכירים (המוסד לביטוח לאומי), נתוני מינהל הכנסות המדינה מבוססים על מדגם של 10% מסך אוכלוסיית העובדים. במדגם יש ייצוג לכל חלקי האוכלוסייה בישראל והוא מתעדכן מדי שנה (אך באיחור של שנתיים).²¹ מודל המס משמש את משרד האוצר בעיקר לצורך בחינת מדיניות המס. היתרון הגדול של נתוני מינהל הכנסות המדינה הוא, שהם כוללים גם הכנסות של עצמאים ובתוך זה הכנסות מהון - דבר שהלמ"ס והמוסד לביטוח לאומי אינם מודדים כלל.

נתוני שכר והכנסה, לפי ממוצע וחציון

2010 • בש"ח • במחירי 2012

שכר ממוצע	הכנסה ממוצעת (שכירים)	שכר חציוני של שכירים	הכנסה חציונית (שכירים)
8,854	8,523	-	-
9,484	-	5,806	-
-	10,257	-	7,424

הערה: השכר הממוצע אמור להיות נמוך מן ההכנסה הממוצעת, שכן זו כוללת גם הכנסה שאינה מעבודה. אך הנתונים המוצגים בלוח הם הנתונים שמפרסם הלמ"ס. מקורות: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2012; המוסד לביטוח לאומי, ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב 2010; מינהל הכנסות המדינה, דוח שנתי 2009-2010, לוחות 10-12.

אז מה גובה השכר הממוצע והשכר החציוני?

הלוח שלהלן מסכם את הנתונים הרשמיים המפורסמים על ידי הלמ"ס, המוסד לביטוח לאומי ומינהל הכנסות המדינה. הנתונים הם לשנת 2010, משום שזו השנה האחרונה עבורה קיימים נתונים של המוסד לביטוח לאומי, אך כולם מוצגים במחירי 2012.

החציון מייצג יותר מהממוצע

החציון מייצג טוב יותר מן הממוצע את התפלגות השכר במשק וזאת מן הטעמים הבאים:

על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי המעודכנים ביותר, לשנת 2010, 60% מן השכירים הרוויחו לא יותר מ-75% השכר הממוצע.²²

על פי נתונים שעברנו מתוך סקר הכנסות של הלמ"ס לשנת 2011, מספר השכירים שהכנסתם (ברוטו) מצויה בטווח שבין 85% לבין 115% מן ההכנסה החציונית לשכיר, גבוה ממספר השכירים שהכנסתם מצויה בטווח דומה סביב ההכנסה הממוצעת. כלומר, מספר השכירים ששכרם נע סביב ההכנסה החציונית גדול מזה של שכירים שהכנסתם נעה סביב ההכנסה הממוצעת.

הכנסה חציונית וממוצעת

גובה ההכנסה ומספר השכירים שהכנסתם בטווח של +/- 15% מההכנסה הרלוונטית 2011 • בש"ח • במחירי 2012 ובמספרים מוחלטים

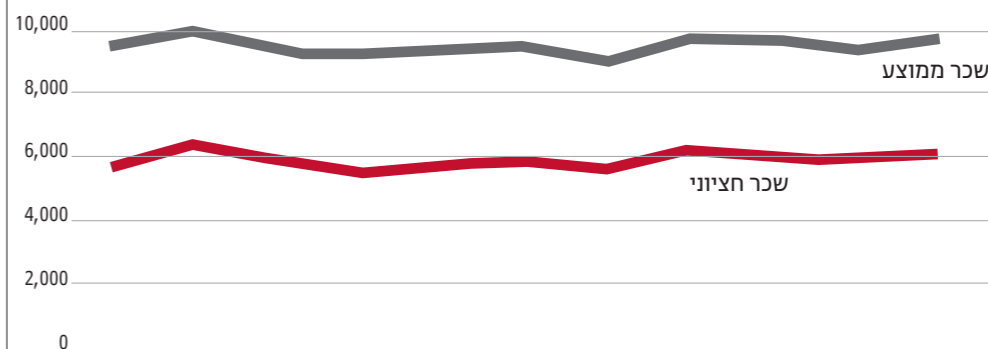
מספר השכירים בטווח של +/- 15% מעל ומתחת להכנסת שכיר	גובה ההכנסה, בש"ח	
452,266	6,256	הכנסה חציונית
629,173	8,552	הכנסה ממוצעת

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קובץ סקר הכנסות 2011.

20 לפי המוסד לביטוח לאומי, 7.9% מהשכירים בישראל החזיקו ב-2010 ביותר ממשרת שכיר אחת.
21 מזכר ממנהל הכנסות המדינה, 24.4.2013.
22 המוסד לביטוח לאומי, ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב, 2010, לוח 8, במחירי 2012.

השכר החציוני מהווה בדרך כלל לא יותר מ־60% השכר הממוצע

השכר החציוני נמוך באופן משמעותי מן השכר הממוצע. התרשים שלהלן מציג את תנודות השכר החציוני והממוצע בין השנים 2000-2010. בעוד השכר הממוצע נע בין 9,350 ש"ח בשנת 2000 ל־9,484 ש"ח בשנת 2010 (במחירי 2012), השכר של מחצית מהשכירים במשק נע באותן שנים רק בין 5,588 ש"ח ל־5,806 ש"ח.

שכר ממוצע ושכר חציוני, 2000-2010

בש"ח • במחירי 2012

שנה	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
שכר ממוצע	9,350	9,784	9,280	9,020	9,185	9,316	8,926	9,534	9,510	9,251	9,484	
שכר חציוני	5,588	6,028	5,707	5,354	5,534	5,546	5,337	5,984	5,928	5,770	5,806	

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך המוסד לביטוח לאומי, ממוצעי שכר והכנסה, שנים שונות.

בכל הענפים, רוב העובדות/ים מקבלות/ים שכר נמוך

כאשר הלמ"ס מפרסמת, אחת לחודש, את השכר הממוצע במשק, התקשורת אוהבת להתמקד במספר ענפים ובראשם ענף החשמל, שבהם השכר הממוצע הוא גבוה. אלא שהנתון הממוצע עבור כל אחד מענפי המשק מסתיר בדרך כלל שתי עובדות: א. החלוקה הפנימית בתוך כל ענף היא מאוד לא שוויונית;

ב. בכל הענפים, ללא יוצא מן הכלל, חלק גדול מהעובדים והעובדות משתכר שכר נמוך. גם בענפים שבהם השכר הממוצע הוא גבוה, רק מיעוט קטן מקבל שכר גבוה: אלא ששכרו של מיעוט זה כה גבוה עד שהוא מעלה את השכר הממוצע בענף, גם כשהרוב מקבל שכר נמוך. מבחינה זאת, טוב היה לו פירסמה הלמ"ס את השכר החציוני בכל ענף.

נוכל לעמוד על ההטייה הגלומה בנתוני הממוצע כך בעזרת נתוני המוסד לביטוח לאומי על התפלגות השכר בענפים השונים יחסית לשכר הממוצע לשכיר שמפרסם המוסד לביטוח לאומי. השנה האחרונה עבורה פירסם המוסד לביטוח לאומי נתונים שכאלה היא 2010.

1. בממוצע, כ־40% מכלל השכירים קיבלו ב־2010 שכר בגובה של לא יותר ממחצית השכר הממוצע לשכיר, דהיינו 4,506 ש"ח (השכר הממוצע לשכיר עמד באותה שנה על 9,013 ש"ח).
2. בענף שירותי אירוח ואוכל, שבו השכר הוא מהנמוכים במשק, שיעור המשתכרים עד מחצית השכר הממוצע לשכיר עמד על 50%, לערך.
3. גם בענף הבנקאות והשירותים העסקיים, שבו השכר הממוצע גבוה, כ־40% מהמועסקים השתכרו לא יותר ממחצית השכר הממוצע לשכיר.
4. ב־2010, שיעור המשתכרים יותר מהשכר הממוצע לשכיר עמד על 27.5%. השיעור היה גבוה יותר בענפי התעשייה, התחבורה, הבנקאות, השירותים העסקיים והשירותים הציבוריים; לעומת זאת, בענפי המסחר, שירותי אירוח ואוכל ושירותים אחרים (שירותים אישיים וחברתיים, שירותים למשק הבית על ידי פרטים, ארגונים וגופים חוץ מדינתיים) – הוא עמד על 15% בממוצע.
5. השיעור הממוצע של המשתכרים שכר גבוה במיוחד – שלוש פעמים השכר הממוצע לשכיר ויותר, דהיינו, 27,039 ש"ח ומעלה – עמד על 3.7%.
6. בענפי התעשייה והבנקאות והשירותים העסקיים נרשם השיעור הגבוה ביותר של משתכרים שלוש פעמים השכר הממוצע לשכיר ומעלה – 6.5% ו־5.8%, בהתאמה. השיעור הנמוך ביותר, 0.8%, נרשם בענף החקלאות.

השתתפות התעשיינים במימון התנאים הסוציאליים של עובדיהם ירדה בשנים 2004-2011

השכירים זכאים לקבל מן המעסיק לא רק שכר אלא גם תשלומים עבור תנאים סוציאליים - תשלומי המעסיק למוסד לביטוח לאומי ולקרנות השתלמות, קופות תגמולים, פיצויים, הסעת עובדים, החזקת מזנון וכיו"ב. נתונים על תשלומי מעסיקים עבור תנאים סוציאליים קיימים רק עבור התעשייה. להלן מוצגים נתונים עבור ישראל בשנים 2004-2011 ונתונים בינלאומיים לשנת 2011. הלוח הראשון מתמקד בפערים בתשלומי מעסיקים ישראלים עבור התנאים הסוציאליים של עובדיהם. הלוח מציג את סך תשלומי השכר בענפי התעשייה, כשהם מדורגים לפי העוצמה הטכנולוגית של תתי-הענפים, ולצדם את סך כל הוצאות המעסיקים על התנאים הסוציאליים של עובדיהם. הנתונים הם עבור השנים 2004-2011. הלוח מעלה, תחילה, כי חלקן של הוצאות המעסיקים על תנאים סוציאליים בכלל תשלומי המעסיקים ירד או כמעט ולא השתנה בגל הצמיחה בשנים 2004-2008 בכל אחד מארבעת תת-ענפי התעשייה. למן שנת 2008 חלקן של הוצאות המעסיקים על התנאים הסוציאליים בכל ענפי הטכנולוגיה עלה במעט, להוציא את ענף הטכנולוגיה המעורבת עילית, שירד במעט. שנית, הלוח מדגיש את ההבדלים הניכרים בין קבוצות העובדים השונות, בכל הנוגע להטבות סוציאליות. ב-2011, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה מסורתית שילמו סכום כולל של 1.692 מיליארד ש"ח עבור התנאים הסוציאליים של עובדיהם - סכום שהיה שווה ל-15.3% מכלל תשלומי השכר במגזר זה של התעשייה. לעומת זאת, מעסיקים בתעשיות טכנולוגיה עילית הוציאו סכום של 4.72 מיליארד ש"ח, סכום שהיה שווה ל-22.9% מכלל השכר ששולם באותה שנה במגזר זה של התעשייה. בחישוב לעובד/ת, המעסיקים בתעשיות טכנולוגיה מסורתית הפרישו 14,147 ש"ח לשנה בעוד שהמעסיקים בתעשיות טכנולוגיה עילית הפרישו 48,013 ש"ח לשנה - יותר מפי 3. פירוש הדבר, כמובן, תנאים סוציאליים טובים באופן משמעותי. הלוח השני מציג נתונים על השתתפות מעסיקים במימון התנאים הסוציאליים של עובדיהם בארצות נבחרות. את הנתונים מציג אחת לשנה המשרד לסטטיסטיקה של עבודה של משרד העבודה האמריקני. את הנתונים יש לקרוא בזהירות, בייחוד כאשר משווים ארצות בודדות, וזאת משום שהתנאים הסוציאליים אינם אחידים בכל הארצות וכך גם הסדרי המימון של תנאים אלה. עם כל זאת, הלוח מבליט את העובדה שהשתתפותם של התעשיינים הישראליים במימון התנאים הסוציאליים של עובדיהם נמוכה מזו של רוב הארצות המפותחות.

התפלגות העובדים השכירים
לפי ענף כלכלי וקבוצות שכר • 2010 • באחוזים • ממוצע לחודש

ענף כלכלי	עד השכר הממוצע - שיעורים מצטברים			מעל השכר הממוצע		
	עד מחצית השכר הממוצע	עד 75% מהשכר הממוצע	עד השכר הממוצע	עד 2 פעמים השכר הממוצע	עד 3 פעמים השכר הממוצע	שלוש פעמים ויותר השכר הממוצע
סך הכל	40.4	60.6	72.5	18.2	5.6	3.7
חקלאות	51.8	77.0	87.0	10.2	1.9	0.8
תעשייה	22.7	45.2	60.9	23.5	9.1	6.5
חשמל, בינוי ומים	40.1	64.9	75.8	14.4	5.9	3.9
מסחר ושירותי אוכל	50.9	73.4	84.1	11.6	2.6	1.7
תחבורה	31.8	54.4	69.3	20.4	6.6	3.6
בנקאות ושירותים עסקיים	39.0	57.3	67.6	18.8	7.8	5.8
שירותים ציבוריים	39.3	56.8	69.3	23.3	4.9	2.5
שירותים קהילתיים ואחרים	57.4	75.7	85.0	11.4	2.2	1.4

הערה: נתוני הסך הכל כוללים גם שכירים שהענף הכלכלי בו הם מועסקים אינו ידוע. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך נתונים שהתקבלו ממינהל המחקר והתכנון במוסד לביטוח לאומי, 24.3.2013.

סך כל תשלומי מעסיקים על תנאים סוציאליים

כאחוז מסך כל תשלומי השכר בענפי תעשייה, המדורגים לפי עוצמה טכנולוגית • 2011-2004 • מספר השכירים באלפים • נתוני שכר והוצאות במיליוני ש"ח • במחירי 2012

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	
טכנולוגיה מסורתית								
119.6	111.8	108.9	111.5	113.4	111.6	110.8	111.5	משרות שכיר
11,059	11,070	10,668	11,245	11,752	11,254	11,116	10,862	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
1,692	1,694	1,611	1,687	1,775	1,744	1,756	1,792	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
15.3%	15.3%	15.1%	15.0%	15.1%	15.5%	15.8%	16.5%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת מסורתית								
92.5	83.5	80.5	85.8	82.7	77.6	75.0	75.2	משרות שכיר
10,489	10,110	9,574	10,413	10,130	9,310	8,672	8,585	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
1,867	1,800	1,666	1,822	1,722	1,592	1,509	1,511	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
17.8%	17.8%	17.4%	17.5%	17.0%	17.1%	17.4%	17.6%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה מעורבת עילית								
54.6	51.7	49.8	50.5	48.2	43.7	43.0	43.1	משרות שכיר
8,086	7,906	7,556	7,822	7,773	6,734	6,653	6,337	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
1,633	1,597	1,519	1,619	1,555	1,448	1,424	1,400	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
20.2%	20.2%	20.1%	20.7%	20.0%	21.5%	21.4%	22.1%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר
טכנולוגיה עילית								
98.3	93.3	90.3	94.8	89.0	82.1	78.6	76.8	משרות שכיר
20,610	20,274	19,542	20,627	20,958	18,372	17,175	16,697	שכר עבודה של כלל השכירים בענף
4,720	4,643	4,280	4,662	4,359	3,876	3,796	3,724	סך תשלומי המעסיקים על תנאים סוציאליים
22.9%	22.9%	21.9%	22.6%	20.8%	21.1%	22.1%	22.3%	תשלומי מעסיקים כאחוז מהשכר

הערה: ענפי תעשייה לפי עוצמה טכנולוגית: תעשיות טכנולוגיה עילית כוללות ענפי אלקטרוניקה, כלי טיס ותרופות. תעשיות טכנולוגיה מעורבת-עילית כוללת ענפי כימיה (ולא ענף התרופות), מכונות, ציוד חשמלי וכלי הובלה (לא ענף הטיס). תעשיות טכנולוגיה מעורבת-מסורתית כוללות ענפי כרייה וחציבה, מינרלים אלמתכתיים, גומי ופולסטיק, מתכת בסיסית ומוצרי מתכת. תעשיות טכנולוגיה מסורתית כוללות ענפי מזון, משקאות וטבק, טקסטיל, הלבשה, מוצרי עור, נייר, דפוס, עץ ומוצרי (הלמ"ס, מדדי תעשייה, סיכומים שנתיים 2002, ספטמבר 2003).

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, מדדי תעשייה, שנים שונות.

מרכיבים של עלות העסקה שעתית בתעשייה, ארצות שונות, 2011

בדולרים של ארה"ב

עלות כוללת של ההעסקה	תשלומי המעסיק לביטוח העובדים/ות כ% מעלות ההעסקה	תשלומי המעסיק לביטוח סוציאלי של העובדים/ות	
49.12	32.9%	16.18	שוודיה
54.77	32.2%	17.64	בלגיה
11.65	31.9%	3.72	ברזיל
6.48	30.1%	1.95	מקסיקו
42.12	29.9%	12.61	צרפת
36.17	28.9%	10.47	איטליה
13.13	27.3%	3.59	צ'כיה
11.77	27.1%	3.19	סלובקיה
10.39	25.9%	2.69	אסטוניה
43.16	25.6%	11.07	אוסטריה
28.44	25.4%	7.22	ספרד
35.53	24.3%	8.65	ארצות הברית
9.17	23.6%	2.16	הונגריה
21.78	23.1%	5.03	יוון
47.38	21.6%	10.24	גרמניה
42.26	21.2%	8.97	הולנד
44.14	20.8%	9.20	פינלנד
36.56	20.5%	7.49	קנדה
46.29	20.0%	9.25	אוסטרליה
12.91	19.7%	2.54	פורטוגל
18.91	19.6%	3.70	קוריאה הדרומית
35.71	18.1%	6.46	יפן
15.91	17.4%	2.77	ארגנטינה
64.15	17.1%	10.98	נורבגיה
21.42	16.3%	3.49	ישראל
22.60	16.1%	3.64	סינגפור
39.83	16.0%	6.39	אירלנד
30.77	15.4%	4.73	בריטניה
60.40	15.3%	9.25	שוויץ
9.34	14.5%	1.35	טייוואן
8.83	14.2%	1.25	פולין
51.67	9.6%	4.97	דנמרק
2.01	8.5%	0.17	פיליפינים
23.38	4.2%	0.99	ניו זילנד

המאון העליון (ה-1% העליון) של השכירים מקבל חלק עוגה קטן במעט מזה שמקבלים כל השכירים בעלי שכר נמוך בישראל

לסיכומו של פרק זה אנו מציגים נתוני שכר של שתי קבוצות שכירים: שכירים במאון העליון - 1% מהשכירים - ושכירים בעלי שכר נמוך, שאותו הגדרנו, ברומה לארגון ה-OECD, כהכנסה שאינה עולה על 2/3 מההכנסה החציונית של השכירים בישראל; הללו מהווים 25.8% מהשכירים. כזכור, הלמ"ס מפרסמת נתונים על שכר ועל הכנסה: במקרה שלפנינו, "שכר נמוך" פירושו "הכנסה נמוכה". הנתונים מתייחסים לתקופה שהחלה עם היציאה ממשבר האינתיפאדה השנייה, ב-2003.

הנתונים לקוחים מניתוח שערכנו של נתוני סקרי הכנסות של הלמ"ס לכל אחת מהשנים 2011-2003 (אין נתונים מעורכנים לשנת 2012). הניתוח התמקד בשכירים בלבד (שכירים כפרטים, לא משקי בית שבראשם שכיר) ולא כלל את העצמאים. הלוו הראשון מציג נתונים עבור בעלי שכר נמוך, והשני - עבור המאון העליון.

השכר הנמוך (עד 2/3 מההכנסה החציונית של שכירים) השתנה אך במעט בתקופה הנדונה: הוא עלה ב-76 ש"ח, מ-4,095 ש"ח ב-2003 ל-4,171 ש"ח ב-2011 - גידול של 2% לערך.

ההכנסה המקנה כניסה למאון העליון גדלה יותר: מ-37,112 ש"ח ב-2003 ל-39,118 ש"ח ב-2011 - גידול של 5.4%.

חלקה של כל אחת משתי הקבוצות בעוגת ההכנסה הכוללת יציב למדי לאורך השנים: חלקם של בעלי השכר הנמוך הגיע לרמתו הגבוהה ביותר ב-2011 - 8.0%; חלקו של המאון העליון הגיע שנה קודם לכן לרמתו הגבוהה ביותר - 6.8%.

עולה, כי 1% מהשכירים - כ-26,000 הנמנים עם המאון העליון - מקבלים חלק עוגה דומה למדי לזה שמקבלים 25.8% מהשכירים - כמעט 670,000 איש.

שכירים המשתכרים עד שני-שליש השכר החציוני

2011-2003 • בש"ח • במחירי 2012

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
6,256	6,343	6,360	6,449	6,677	6,326	6,151	6,261	6,142	ההכנסה החציונית
4,171	4,229	4,240	4,299	4,336	4,128	4,101	4,174	4,095	2/3 ההכנסה החציונית (שכר נמוך)
25.8%	25.6%	25.9%	25.3%	25.5%	25.5%	25.3%	26.2%	25.6%	משקלם של שכירים מקבלי שכר נמוך, בכלל השכירים
8.0%	7.7%	7.7%	7.4%	7.3%	7.3%	7.3%	7.8%	7.5%	חלקם של מקבלי שכר נמוך בעוגת השכר של השכירים

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הכנסות, שנים שונות.

שכירים הנמנים עם המאון העליון

2011-2003 • בש"ח • במחירי 2012

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
39,118	40,447	40,089	41,865	43,409	39,530	37,631	36,413	37,112	הרף התחתון של המאון העליון
1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	חלקם של שכירי המאון העליון מתוך כלל השכירים
6.4%	6.8%	6.3%	6.7%	6.7%	6.7%	6.1%	5.9%	6.4%	חלקו של המאון העליון בעוגת השכר של השכירים

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קבצי סקר הכנסות, שנים שונות.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאון העליון, 2011

יותר משליש מן הנשים השכירות בישראל - 34.7% - נמנות עם קבוצת המשתכרים שכר נמוך (כאמור, 4,171 ש"ח לחודש, במחירי 2012). בקרב הגברים, השיעור המקביל עומד על כמחצית מזה - 17.3%.

1.6% מן הגברים השכירים נמנים עם קבוצת המשתכרים שכר גבוה; זאת, לעומת 0.4% בלבד מן הנשים.

כרבע מן היהודים - 24.6% - וקצת יותר משליש מן הערבים - 34.3% - משתכרים שכר נמוך.

בקבוצת המשתכרים שכר גבוה, לעומת זאת, יש הברל גדול בין ערבים ליהודים: שיעור היהודים בקבוצה זו עמד על 1.1%, בעוד שחלקם של הערבים הוא אפסי.

20.0% מן המזרחים שהם דור שני בארץ (האב יליד אסיה או אפריקה) נמנים עם קבוצת משתכרי שכר נמוך. שיעור דומה - 19.1% - נרשם אצל אשכנזים דור שני בארץ.

לעומת זאת, שיעור האשכנזים בני דור שני הנמנים עם קבוצת משתכרי שכר גבוה - 2.2% - כפול מזה של המזרחים דור שני - 1%.

שתי קבוצות נוספות שבהן יש שיעור גבוה של משתכרי שכר נמוך הם עולים ממדינות חבר העמים (26.8%) ובעלי תעודת סיום של בית ספר יסודי, חט"ב או תיכון ללא בגרות (34.0%).

הקבוצה בעלת השיעור הנמוך ביותר של משתכרי שכר נמוך הם בעלי תעודה של תואר שלישי - 7.7% בלבד. בקבוצה זו נוכלל למצוא גם את השיעור הגבוה ביותר של משתכרי שכר גבוה - 8.7%.

מי בקבוצת השכר הנמוך ומי במאון העליון 2011 • באחוזים מסך הכל בתא

שכירים במאון העליון	משתכרי שכר נמוך	גברים
1.6	17.3	גברים
0.4	34.7	נשים
1.1	24.6	יהודים ואחרים
0.03	34.3	ערבים
1.0	20.0	יהודים מזרחים: ילידי ישראל לאב יליד אסיה או אפריקה
2.2	19.1	יהודים אשכנזים: ילידי ישראל לאב יליד אירופה או אמריקה
0.5	26.8	עולים מבר"מ לשעבר מאז 1990
0.2	34.0	בעלי תעודה מבי"ס יסודי, חט"ב או תיכון ללא בגרות
0.4	30.3	בעלי תעודת בגרות, תעודה על תיכונות או אחרת
2.2	12.4	בעלי תעודת תואר ראשון או שני
8.7	7.7	בעלי תעודת תואר שלישי

מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, קובץ סקר הכנסות 2011.

על תופעת "ההתנתקות" של המאון העליון

דומה כי אחד התהליכים הבולטים של שלושת העשורים האחרונים הוא "ההתנתקות" של בעלי ההון ושל שכירים בעלי שכר גבוה במיוחד משאר המועסקים. אם העידן של אחרי מלחמת העולם השנייה התאפיין בארצות המערב בפריחתו של מעמד בינוני רחב מימדים, הרי שהעידן הניאו-ליברלי הנוכחי מתאפיין בהיווצרותה של שכבה חברתית דקיקה שעושרה העצום מחזיר את האנושות אל תקופות שבהן בית המלוכה ומשפחות האצולה בעלות הקרקעות השקיפו על שאר האנושות ממרום מגדל נכסיהם.

זה קרה בארצות הברית אולי יותר מבכל מקום אחר: על פי נתונים שפירסמו החוקרים אטקינסון, פיקטי וסאיו, המאון העליון קיבל שם ערב המשבר הפיננסי כ-17% מכלל ההכנסות, בהשוואה לכ-11% בשנת 1949. זהו הרקע לסיסמת תנועת המחאה החברתית בארצות הברית - "אנחנו ה-99 אחוזים!" גם באנגליה, קנדה וסינגפור גדל חלקו של ה-1% העליון, אך בשיעור מצומצם יותר. אבל אין זו תופעה כללית: ישנן ארצות ובהן הולנד, צרפת, שוודיה ופינלנד, שבהן היתה ירידה בחלקו של המאון העליון.²³

הנתונים של אטקינסון, פיקטי וסאיו מבוססים על דיווחים לשלטונות המס ומתייחסים לכלל המועסקים, שכירים ועצמאים כאחד. מבחינה זאת הם אינם ברי השוואה עם הנתונים שאנו הצגנו בעמודים 22-24, המבוססים על סקר ההכנסות של הלמ"ס, שכל אלה מתייחסים לשכירים בלבד ומבוססים על דיווח עצמי, המאפשר מעצם טבעו דיווח חלקי.

המקור הישראלי היחיד המפרסם נתונים מקבילים לאלה של אטקינסון, פיקטי וסאיו הוא מינהל הכנסות המדינה במשרד האוצר. נתוניו מתבססים על תלושי שכר ועל הרו"חות השנתיים שכל העצמאים וחלק מהשכירים נדרשים לספק לשלטונות המס. נתוני האוצר כוללים גם סעיפים שברוך כלל נשמטים מהדיווחים העצמיים לפוקרי הלמ"ס.

מנתוני מינהל הכנסות המדינה עולה כי בשנת 2010, המאון העליון של הנישומים (שכירים ועצמאים כאחד) ריכזו בידיו 14.1% מכלל ההכנסה ברוטו בישראל - גידול של 57% מאז 1990 ושל 34% בחמש השנים 2005-2010.²⁴

את הנתון הזה ניתן להעריך על רקע הנתונים של אטקינסון, פיקטי וסאיו, המוצגים בלוח שבעמוד הבא. מעניין לראות, ראשית, כי הנתון של ישראל ב-2010 - 14.1% - מציב אותה בין הארצות היותר בלתי-שוויוניות (בהנחה שבארצות אלה נותר חלקו של המאון העליון ב-2010 דומה למה שהיה ב-2005). שנית, ניתן לראות כי הגידול בחלקו של המאון העליון אינו "גזירה משמים" או "תוצר אוניברסלי של הגלובליזציה", כפי שרבים אוהבים לטעון. שלישיית, בארצות שבהן המאון העליון נהנה בעבר מנתח גדול של ההכנסות, חלקם גדל עוד, בעוד שבארצות שבהן חלקו של המאון העליון היה נמוך, הוא קטן עוד.

23 Atkinson, A., Piketty, T., and Saez, E., "Top Incomes in the Long Run of History," *Journal of Economic Literature* 2011, 49/1, 3.
24 מינהל הכנסות המדינה, דו"ח שנתי, שנים שונות.

חלקו של המאון העליון בעוגת ההכנסות בישראל, 1990-2010

נתוני מינהל הכנסות המדינה במשרד האוצר • שכירים ועצמאים, באחוזים

2010	2008	2006	2004	2002	2000	1998	1996	1994	1992	1990
14.1	.1.A	11.2	11.8	13.6	12.7	12.8	10.7	7.4	7.4	9.0

הערה: הכנסה ברוטו, לא מתוקנת.
מקור: משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, ד"ח שנתי, שנים שונות.

חלקו של המאון העליון בעוגת ההכנסות, סביבות 1949 ו-2010

ארצות שנבחנו על ידי אטקינסון, פיקטי וסאיז • לפי סדר יורד ב-2010 • באחוזים

מדינה	% ההכנסות בידי המאון העליון בסביבות 1949	% ההכנסות בידי המאון העליון בסביבות 2010	% שינוי
ארצות הברית	10.95%	17.43% (2011)	+59%
ארגנטינה	19.34%	16.75% (2005) ¹	-13%
ישראל	9.0% (1990)	14.10% (2010)	---
בריטניה	11.47%	13.88% (2009)	+21%
סינגפור	10.38%	13.39% (2010)	+29%
קנדה	10.69%	12.22% (2010)	+14%
גרמניה	11.60%	11.10% (2005) ¹	-4%
שווייץ	9.88%	10.54% (2009)	+7%
אירלנד	12.92%	10.50% (2009)	-19%
יפן	7.89%	9.38% (2009)	+19%
איטליה	.1.A	9.38% (2009)	.1.A
פורטוגל	.1.A	9.13% (2005) ¹	.1.A
הודו	12.00%	8.95% (2005) ¹	-25%
אוסטרליה	11.26%	8.88% (2009)	-21%
ספרד	.1.A	8.24% (2010)	.1.A
צרפת	9.01%	8.08% (2009)	-10%
נורבגיה	8.88%	7.94% (2008)	-11%
פינלנד	7.71%	7.46% (2009)	-3%
ניו זילנד	9.98%	7.35% (2010)	-26%
שוודיה	7.64%	7.02% (2011)	-8%
סין	.1.A	5.87% (2005) ¹	.1.A
הולנד	12.05%	5.38% (2005) ¹	-55%

מקורות: ישראל: משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, ד"ח שנתי, שנים שונות.
שאר הארצות: "Top Incomes in the Long Run of History," *Journal of Economic Literature* 2011, 49/1, 3-71.
שאר הארצות: <http://topincomes.g-mond.parisschoolofeconomics.eu/#Database>

שכר המנהלים הבכירים

חלקו הגדול של המאון העליון בעוגת ההכנסות נובע, בין השאר, משכר המנהלים הבכירים במשק, שגדל מאוד בעשור האחרון. ב-2012, התיגמול של המנהלים הבכירים בתאגידים הגדולים ירד, יחסית ל-2011. בין הסיבות לירידה ניתן למנות את האווירה הציבורית הביקורתית, את הבעיות אליהן נקלע חלק מן התאגידים הגדולים ואת השינויים ברגולציה. עם כל זאת, התיגמול של מנהלי התאגידים הגדולים היה גבוה ביותר. המנכ"לים של 100 החברות הגדולות ביותר שמניותיהן נסחרות בבורסה התל אביבית ("תל אביב 100") תוגמלו, בממוצע, בסכום שנתי כולל של 4.52 מיליון ש"ח, או 376.6 אלף ש"ח בחודש. התיגמול השנתי הממוצע של כל המשת נושאי המשרות הבכירות בחברות אלה עמד על 3.42 מיליון ש"ח, או 285.1 אלף ש"ח בחודש. הלוח שלהלן מבהיר, שהקיצוץ המשמעותי ביותר היה בתגמולים שאינם שכר - המענקים, תשלום מבוסס מניות ו"אחר". זאת, בשעה שהשכר ירד אך מעט, במקרה של המנכ"לים, ובמקרה של כלל הבכירים הוא אף עלה. גם לאחר הירידות בשנת 2012, הפערים בין המנהלים הבכירים ובין שאר העובדים בישראל היו גבוהים ביותר. התיגמול הממוצע של המנכ"לים היה גבוה פי 42 מן השכר הממוצע במשק בשנת 2012 (9,018 ש"ח, עובדים ישראליים בלבד) ופי 87 משכר המינימום באותה שנה (4,300 ש"ח).

הנתונים המוצגים בעמוד זה עובדו ונוטחו על ידי הכלכלנית ור"ח ספאא סבאח אנבאריה.

תיגמול מנהלים בחברות הנסחרות במדד "תל אביב 100", 2011-2012

באלפי ש"ח • במחירי 2012

סה"כ תגמול חודשי ממוצע				תגמול חודשי ממוצע	שכר דמי ניהול	מענקים	תשלום מבוסס מניות	אחר
2011	2012	2011	2012					
מנכ"ל	549.1	376.6	224.8	253.7	29.4	186.5	127.5	9.4
בכיר ב-"תל אביב 100"	344.2	285.1	162.5	125.6	36.9	106.7	81.1	21.0

הערה:

1. הנתונים הכספיים המוצגים לעיל נלקחו מתוך הדוחות הכספיים של החברות הנסחרות במדד "תל אביב 25". הנתונים מתפרסמים מכוח תקנה 21 של הרשות לניירות ערך. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה.
 2. מניתוח הדוחות הכספיים עולה, כי ישנם מקרים בהם בעלי התפקיד הבכיר בחברה אינם נמנים עם חמשת בעלי התגמולים הגבוהים מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה או בתאגיד שבשליטתה.
 3. הנתונים הינם לשנים קלנדריות (2011 ו-2012) ולמועסקים במשרה מלאה (100%). בכירים שצויין עבורם כי הם מועסקים במשרה חלקית, שכרם תוקן באופן יחסי למשרה מלאה.
 4. הנתונים אינם כוללים את החברות הדואליות הבאות: טבע, אלביט מערכות ונייס. חברות אלו מפרסמות את הדוחות הכספיים שלהן בארה"ב והן אינן מחויבות לפרסם את שכר הבכירים בהן לפי פירוט שמיי לא בישראל ולא בארצות הברית.
 5. עבור החברות הדואליות הבאות קיימים נתונים חלקיים בלבד לשנת 2011: פריגו, פרטנו וסקלקום.
 6. החברות הבאות: דלק קידוחים, אבנר ושרמקו הינן שותפויות לחיפוש גז ונפט שאינן מעסיקות עובדים. לא כללנו אותם בניתוח שלנו.
 7. מרכיבי השכר הם: שכר כולל הפרשות סוציאליות; מענקים (בנוס); תשלום מבוסס מניות ואחר.
 8. עבור חלק מנושאי המשרה השכר ניתן באמצעות דמי ניהול.
- מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך אתר האינטרנט של הרשות לניירות ערך, אפריל 2011, ואפריל 2012.

שכירים בתחום ההיי-טק והפיננסים

2011-2012 • סך כל העובדים/ות, לפי תת ענף, ושיעור תוספת העובדים/ות, לפי תת ענף • באלפים ובאחוזים

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	
381.5	368.7	356.2	351.9	335.3	318.4	292.5	270.3	262.0	262.7	סה"כ מועסקים בענף ההיי-טק והפיננסים
12.6%	12.5%	12.5%	12.7%	12.5%	12.4%	11.7%	11.3%	11.2%	11.5%	שיעור העובדים בענף ההיי-טק והפיננסים מתוך כלל המועסקים במשק
12.8	12.5	4.3	16.6	16.9	25.8	22.2	8.3	-0.7	-13.0	תוספת שנתית
ענף ההיי-טק										
271.3	261.1	253.4	259.5	248.3	238.0	217.2	197.1	192.6	193.2	תחום ההיי-טק – סה"כ
9.0%	8.9%	8.9%	9.3%	9.3%	9.2%	8.7%	8.2%	8.3%	8.5%	שיעור עובדי תחום ההיי-טק מתוך כלל המועסקים במשק
10.2	7.7	-6.1	11.2	10.3	20.7	20.1	4.5	-0.6	-14.3	תוספת שנתית בתחום היי-טק (אלפים)
107.8	107.9	104.7	117.1	111.1	105.1	100.0	93.4	89.7	89.3	מזה: שכירים בתעשיית היי-טק
163.5	153.2	148.7	142.4	137.2	132.9	117.3	103.7	102.9	103.9	מזה: שכירים בשירותי היי-טק
ענף הפיננסים										
110.2	107.6	102.8	92.4	87.0	80.4	75.3	73.2	69.4	69.5	ענף הפיננסים סך הכל
3.6%	3.7%	3.6%	3.3%	3.2%	3.1%	3.0%	3.0%	3.0%	3.0%	שיעור עובדי ענף הפיננסים מתוך כלל המועסקים במשק
2.6	4.8	10.4	5.4	6.6	5.1	2.1	3.8	-0.1	-1.3	תוספת שנתית (אלפים)
71.8	75.7	70.6	65.3	62.0	56.2	51.6	49.4	48.1	50.7	מזה: בנקים מסחריים ותיווך פיננסי
38.5	31.9	32.3	27.0	25.0	24.2	23.7	23.8	21.3	18.8	מזה: ביטוח

הערה: הנתונים משנת 2009 ואילך מבוססים על נתוני מפקד 2008. מקור: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.

אומת היי-טק? לא בדיוק

פרק ב' שכר גבוה, שכר נמוך

שכר גבוה כדוגמת זה של המאון העליון וכתוכו של המנהלים הבכירים של התאגידים הגדולים הוא מחוץ להישג ידם של כמעט כל הישראלים - כמו גם של כמעט כל האנושות. כפי שכבר ציינו, התופעה המאפיינת את העידן שלנו הוא התנתקותו של המאון העליון משאר הבריות.

אם אנו מבקשים שכר היכול לשמש מודל מעשי יותר עבור כלל החברה הישראלית, נוכל למצוא אותו בענף ההיי-טק ובענף הפיננסים. אלה שני הענפים הנוצצים ביותר של המשק הישראלי. ההיי-טק אחראי לכמחצית הייצוא התעשייתי של ישראל והוא מגלם בתוכו כמה מסיפורי ההצלחה הכלכליים הגדולים של התקופה. הוא אף זיכה את ישראל כולה בכותרת "אומה של סטארט-אפים". ענף הפיננסים התבלט עוד לפני המשבר הפיננסי העולמי והוא ממשיך להתבלט גם אחריו. אלא שכיום, שני הענפים גם יחד מעסיקים לא יותר מ-12.6% מכלל המועסקים במשק: ההיי-טק - 9% והפיננסים - 3.6%. תחום ההיי-טק התרחב מאוד במחצית השנייה של שנות ה-1990, מ-115.5 אלף עובדים ועובדות ב-1995 ל-207.5 אלף ב-2001.²⁵ התפוגגות בועת ההיי-טק העולמית בשנת 2000, ומאוחר יותר המיתון יציר-האינפיארדה, הקטינו את מספר העובדים, אך לאחר 2004 הוא שב לגדול והגיע בשנת 2011 ל-271.3 אלף. עם זאת, חלקם של עובדי היי טק בכלל המועסקים במשק נותר יציב למדי לאורך כל העשור, בגלל הגידול במספר הכולל של המועסקים.

בשנות האינפיארדה נפגעו לא רק היקף התעסוקה בהיי-טק, אלא גם רמת השכר, שירדה מממוצע חודשי של 18,524 ש"ח ב-2001²⁶ ל-16,575 ש"ח ב-2003, ירידה של 10.5%. עם היציאה מן המיתון החל השכר בענף לעלות, עד שהגיע ל-17,240 ש"ח ב-2011 - סכום שהוא עדיין נמוך מזה של שנת 2001. במשבר הפיננסי העולמי הנוכחי, ענף ההיי-טק היה אחד הנפגעים הראשונים: בהיותו מבוסס במידה רבה על ייצוא, נפגע הענף מהצטמקות הפעילות הכלכלית בעולם ובעיקר בארצות הברית.

ענף הפיננסים (בנקים וחברות ביטוח) ידע גידול רצוף במספר המועסקים בו בכל מהלך העשור האחרון, כולל בתקופת האינפיארדה, שמשקלם בכלל אוכלוסיית המועסקים בישראל גדל מ-3.0% בשנת 2002 ל-3.6% בשנת 2011. התעסוקה בתת-ענף הביטוח גדלה פי 2 ובתת-הענפים בנקים מסחריים ותיווך פיננסי - פי 1.4 לערך.

השכר בענף הפיננסים דומה מאוד לזה של ענף ההיי-טק. המעניין הוא שבתקופת האינפיארדה השנייה, בעוד שמספר העובדים בענף המשיך לגדול, השכר דווקא ירד, מממוצע חודשי של 17,038 ש"ח ב-2001²⁷ ל-15,821 ש"ח ב-2004. אולם לאחר מכן שב השכר בענף לעלות, עד שהגיע ב-2008 ל-17,564. למן שנת 2009, בעקבות המשבר, השכר ירד והוא עמד ב-2011 על 15,973 ש"ח.

רוב הישראלים אינם משתייכים ל"אומת ההיי-טק". עם זאת, שני ענפים אלה יכולים לשמש מודל למערכת שכר ישראלית עתידית. מה שדרוש לשם כך הוא שידרוג טכנולוגי של מרבית ענפי המשק והרחבה מסיבית של מספר המועסקים בענפי טכנולוגיה גבוהה. לשם כך יש להגדיל תחילה את שיעור בני הנוער הישראליים המגיעים להשכלה גבוהה, שהיא דרישת יסוד בשני הענפים כאחד.

תחום ההיי-טק כולל מספר ענפי תעשייה (תרופות, מכונות, רכיבים אלקטרוניים, ציוד תקשורת, ציוד בקרה ותעשיית כלי טיס) ומספר ענפי שירותים (תקשורת, שירותי מחשב, מחקר ופיתוח).

25 הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות.
26 מרכז אדוה, עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית לשנת 2011, מאי 2012.
27 שם, שם.

שכר ברוטו חודשי ממוצע בתחום ההיי-טק והפיננסים
 2011-2002 • בש"ח • במחירי 2012

2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	
17,240	17,170	17,104	17,579	18,039	17,705	17,454	16,931	16,575	17,043	תחום ההיי-טק סך הכל
17,074	17,156	16,822	17,280	18,018	17,590	17,424	16,954	16,823	17,041	ענפי תעשייה בתחום ההיי-טק סך הכל
13,786	12,984	12,773	13,209	14,187	13,264	12,941	12,671	14,525	14,602	מזה: תעשיית רכיבים אלקטרוניים
20,522	21,482	21,072	22,037	23,479	22,399	21,768	21,376	20,264	20,273	מזה: תעשיית ציוד תקשורת אלקטרוני
20,418	20,082	19,712	20,392	21,131	20,985	20,822	20,362	19,507	19,912	מזה: תעשיית ציוד תעשייתי לבקרה ולפיקוח, ציוד רפואי ומדעי
15,805	15,346	14,932	15,426	16,315	16,346	16,458	15,745	15,843	15,982	מזה: תעשיית כלי הובלה
17,350	17,179	17,298	17,793	18,054	17,790	17,477	16,913	16,377	17,045	ענפי שירותים בתחום ההיי-טק סך הכל
10,423	10,660	11,592	10,694	11,093	11,075	11,058	11,164	11,575	11,885	מזה: תקשורת
18,669	18,339	18,252	19,071	19,266	19,372	19,339	18,784	18,095	18,986	מזה: שירותי מחשוב
22,348	22,312	21,875	22,602	23,340	22,376	21,692	20,454	19,002	19,180	מזה: מחקר ופיתוח
15,973	15,975	15,342	17,564	17,405	17,561	16,300	15,821	14,787	15,289	בנקאות ביטוח ומוסדות פיננסיים אחרים - סך הכל
18,633	18,520	17,716	20,475	20,227	20,640	19,069	18,464	17,546	17,769	מזה: בנקאות ומוסדות פיננסיים אחרים
10,995	11,091	10,640	11,592	11,568	11,227	10,829	10,735	10,035	10,411	מזה: ביטוח וקופות גמל

מקורות: עיבוד של מרכז אדוה מתוך הלמ"ס, סקרי כוח אדם, שנים שונות; הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, שנים שונות.

